

Öğretmenlerde bireycilik ve kolektivizmin kadercilik anlayışına etkisi

Sena Özcan Kalfa¹Veli Rıza Kalfa²

Özet

Kadercilik, tüm toplumlarda var olan bir kavram olmakla birlikte bu kavram, özellikle dini anlayışların daha ön planda olduğu toplumlarda, kişilerin hayata bakış açılarını ve bireylerin davranışlarını biçimlendiren önemli bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı, bireycilik ve kolektivizm kavramlarının kadercilik eğilimiyle ilişkisini incelemektir. Araştırma kapsamında Denizli'deki devlet okullarında görev yapmakta olan 154 lise öğretmenine anket formu uygulanmıştır. Çalışmaya katılan öğretmenlerin aileleriyle birlikte yaşama durumu ile kadercilik eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiş, aileleriyle farklı şehirde yaşayan öğretmenlerin kadercilik eğiliminin, aileleriyle birlikte yaşayan öğretmenlerin kadercilik eğiliminden daha fazla olduğu görülmüştür. Çalışmada toplam çalışma yılı ile kadercilik eğilimi arasında ilişki olup-olmadığı da araştırılmış, mesleklerinde 15 yılı tamamlamış öğretmenlerin kadercilik eğiliminin daha fazla olduğu, 15 yıldan sonraki dönemlerde ise kadercilik eğiliminin düşüşe geçtiği bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmada kadın ve erkek öğretmenlerin kadercilik ortalama puanları arasında herhangi bir farklılık bulunamamıştır. Çalışmanın en dikkat çekici bulgularından biri de bireycilik tutumun, kolektivist tutuma göre kadercilik eğilimiyle daha yüksek ve pozitif yönlü ilişkisinin ortaya çıkmasıdır. Yapılan çalışmalarda, Türkiye'nin daha kolektivist bir toplum olarak gözlemlenmesine rağmen bu çalışmada bireycilik tutumların daha yüksek çıkması, çalışma açısından önemli bir sonuçtur.

Anahtar Kelimeler: Kadercilik Eğilimi, Bireycilik, Kolektivizm, Öğretmen

JEL Kodları: C12, I21

The effect of individualism and collectivism on the approach of fatalism in teachers

Abstract

Although fatalism is a concept that exists in all societies, this concept emerges as an important element that shapes people's perspectives on life and behaviors of individuals, especially in societies where religious understandings are more prominent. The aim of this study is to examine the relationship between the concepts of individualism and collectivism and the tendency towards fatalism. Within the scope of the research, a questionnaire was applied to 154 high school teachers working in public schools in Denizli. It was examined whether there was a significant difference between the situation of the teachers participating in the study living with their families and their fatalism tendencies, and it was seen that the fatalism tendency of the teachers living in different cities with their families was higher than the fatalism tendency of the teachers living with their families. In the study, it was also investigated whether there was a relationship between the total working years and the fatalism tendency, and it was found that the fatalism tendency of the teachers who completed 15 years in their profession was higher, and that the fatalism tendency decreased in the periods after 15 years. Also, no difference was found between the mean fatalism scores of male and female teachers in the study. One of the most striking findings of the study is that the individualistic attitude has a higher and positive relationship with the fatalism tendency than the collectivist attitude. Despite the fact that Turkey is observed as a more collectivist society in the studies, the higher individualistic attitudes in this study is an important result for the study.

Keywords: Fatalism Tendency, Individualism, Collectivism, Teacher

JEL Codes: C12, I21

1. Giriş

Kadercilik, pek çok sosyal bilim alanında ilgi uyandıran ve araştırılan bir konu olmakla birlikte insan hayatını psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve kültürel boyutlarda etkilemektedir. Tüm dinlerde ve kültürlerde kadercilik eğiliminin insanlar ve toplumlar üzerindeki etkisini görmek mümkündür

¹ Sorumlu Yazar, Dr., Pamukkale Üniversitesi, Denizli, Türkiye, senaozcan88@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3704-2178

² Dr. Öğr. Üyesi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, Türkiye, vrkalfa@pau.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8100-7786

(Kasapoğlu, 2008: 7). Kadercilik, bireyin yaşamda olan veya olacak olan olaylara müdahale etmek için yetersiz olacağına inanması, her şeyin doğüstü bir güç tarafından belirlendiği ve çaba göstermenin sonuçları değiştiremeyeceğine olan inançtır (Sobol-Kwapinska, 2013: 372; Üngüren vd., 2017: 26). Kadercilik sadece ilahi dinlerde gözlemlenen bir kavram değildir. Kaderciliği pek çok din farklı şekillerde yorumlamaktadır. Bu durum da kaderciliğin sadece dini değil, çok geniş boyutlu bir kavram olduğunu ortaya koymaktadır. Kadercilik, insanları dogmatik bir düşünce tarzına yönlendirebildiği gibi bazı dinlerde de çaba ve çalışmaya da sevk edebilmektedir (Macit, 2014: 103).

Kültürel farklılıklar hakkında en çok çalışılan ve en yaygın konulardan biri de bireycilik ve kolektivismdir. Bu iki kavram kültürün ayrılmaz bir parçasıdır. Bireycilik ve kolektivism, bir grupta yer alan bireyin kendini gruptan soyutlaması ya da topluca hareket etmeye yönelmesidir (Probst & Lawler, 2006: 238; Smith, 2006: 919).

Bireycilik ve kolektivism karmaşık yapılar olmakla birlikte, her ikisi de farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bireycilikle ilişkili tipik kriterler bağımsızlık, özerklik, kendine güven, benzersizlik, başarı yönelimi ve rekabettir. Bireyciler, eylemleri üzerinde kontrole sahip ve eylemleri için sorumluluk alan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Kolektivism ise, kişinin ait olduğu gruba ilişkin görev duygusu, diğerleriyle karşılıklı bağımlılık, sosyal uyum arzusu ve grup normlarına uygunluk ile ilişkilidir. Kolektivistlerin davranış ve tutumları, geniş aile veya birbirine sıkı sıkıya bağlı topluluk gibi iç grubun normları veya talepleri tarafından belirlenmektedir. Bu ayrımlarla birlikte, kişiler aynı anda hem bireyci hem de kolektivist de olabilmektedir (Green vd., 2005).

Parsons ve Shills (1951) bireycilik ve kolektivismi, kendi çıkarları ve hedefleri hakkında daha fazla düşünenler ile sosyal sisteme odaklanan, kendilerinden daha çok toplumun çıkarlarını düşünenler arasında ayırım yapmanın bir yolu olarak açıklamaktadır. Bireycilerin, kendi amaçlarına ulaşmaya öncelik vererek, kişisel çıkarlarını grup çıkarlarının önünde tuttuklarını, kolektivistlerin ise grubun çıkarlarının bireysel çıkarların önüne geçtiğini, kişisel çıkarlardan vazgeçme pahasına, grubun mutluluğunu ve grup aidiyetini önemli tuttuklarını ifade etmektedir (Kececi, 2017).

Bireyci toplumlarda özgürlük alanı genişken, kolektivist toplumlarda ise bu alan daha basıktır (Triandis, 2000: 146; Voronov & Singer, 2002: 471). Sosyolojik temelli yapılan bu tartışmalara karşın, her toplumda bireycilik ve kolektivist davranışlar aynı şekilde görülmemektedir. Hofstede yaptığı araştırmalarda, bireyci toplumlarda yaşayanların daha çok kendi hedef ve çıkarları için hareket ettiklerini, daha rekabetçi olduklarını ve aidiyet duygularının daha az olduğunu belirtmektedir. Oysa kolektivist toplumlarda aile bağlılığı daha fazla, istek ve beklentiler toplumun istek ve beklentilerine göre şekillenmektedir ve ortak hedefler daha yoğundur (Noordin & Jusoff, 2010: 163). Toplumlar arasındaki farklılıkları ortaya koymak için ortaya atılan bu kavramlardan kolektivism, geleneksel ve doğu kültüründe yaygınken, bireycilik modern ve endüstrileşmiş toplumlarda daha fazla mevcuttur (Jackson, 2001: 1967; Hofstede & McCree, 2004: 64).

Bu çalışmada öğretmenlerin araştırma kapsamına alınmasının temel nedeni, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmenlik kavramı açıklanırken kullanılan ifadelerdir. Bu açıklamalarda öğretmenliğin, eğitim ve öğretimin hayati bir kavram olduğu, mevcut değerlerin yeni kuşaklara aktarımında önemli bir göreve sahip olduğu, bireylerin toplumsal yaşama katkılarında öğretmenlerin büyük katkılarının bulunduğu ifade edilmektedir. Ayrıca bu açıklamada iyi bir toplumun meydana gelmesinde öğretmenlerin etkisinin çok hayati olduğu da belirtilmektedir (Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri, 2017: 1). Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan bu açıklama öğretmenlik mesleğinin kolektivist bir toplum için ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle çalışmada çalışma grubu öğretmenlerden oluşmaktadır.

1.1. Kavramsal Çerçeve

Bireyci ve kolektivist tutumlar kültürel farklılıkları açıklamak için araştırmacıların karşısına son yıllarda daha fazla çıkmaktadır. Yapılan çalışmalara bakıldığında kolektivism doğu kültürünün yaygın olduğu toplumlarda daha fazla gözlemlendiği, bireyci tutumların ise batı toplumlarında daha yaygın olduğu

belirlenmektedir. Hofstede (2001) tarafından yapılan çalışmada, kolektivist tutumların Türk toplumunda daha fazla, bireyci tutumların ise daha az olduğu ortaya konmuştur. Oishi ve arkadaşları (1999) tarafından yapılan çalışmada ise, 39 ülkenin kolektivist tutumları incelenmiş ve Türkiye'nin Nijerya ve Çin'in ardından kolektivist ülkeler arasında üçüncü sırada olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer çalışma da Aycan ve Kanungo (2000) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada ise, 10 ülke arasında Türkiye'nin en çok kolektivist tutum gösteren ülkelerden ikinci sırada olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda, Türkiye'nin kolektivist yanının daha ağır bastığını söylemek mümkündür.

Triandis (1995) bu alanda en yoğun çalışmalar yapan kişilerin başında gelmektedir. Triandis'e göre bireycilik ve kolektivizmin 4 boyutu bulunmaktadır. İlk boyutta, bireyciler kendilerini ben olarak nitelendirirken, kolektivistler kendilerini içinde buldukları gruplarıyla birlikte tanımlamaktadır. İkinci boyutta, bireyciler öncelikle kendi hedeflerine daha sonra toplumun hedeflerine odaklanmaktadır. Ancak kolektivistler için öncelik topluluğun hedefleridir. Üçüncü boyutta, toplumun değerleri, ihtiyaç ve gereklilikleri kolektivistlerin davranışlarında büyük rol oynarken, bireyciler kendi değerlerini önemsemektedirler. Son boyut ise, insanlarla ilişkilerdeki yönelime vurgu yapmaktadır. Buna göre bireyciler, kendi çıkar ve amaçları için insanlarla ilişkilerini amaç değil, araç haline getirmişlerdir. Oysa kolektivistler, insanlarla ilişkilerini amaç olarak görmekte ve topluma uyum sağlamayı önemsemektedirler (Dakhli, 2009: 92).

Aydın (2009) tüketim alışkanlıkları baz alınarak yaptığı çalışmada, üniversite öğrencilerinin toplumcu özelliklerine sahip olmakla birlikte, bireycilik değerlerine daha yüksek bir oranda sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmada ayrıca gelir seviyesi, yaşanılan yerin özellikleri ve bireycilik değerine sahip olma durumunun öğrencilerin tüketime yönelmeleriyle ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır (Aydın, 2009). Özellikle giyim tüketimi üzerine yaptığı bir çalışmada Tamer (2013) bireylerin sahip oldukları malların çeşidi ve sayısını bireylerin kendilerine ait bir başarı olarak gördükleri ve medeni durum açısından bekarların bu noktada daha yüksek değere sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu bulgular Türkiye'de bireyciliğin etkinliğinin arttığını göstermektedir (Tamer, 2013).

Aksu vd. (2019) çalışmanın amacını, sosyo-demografik özelliklerin koronavirüs (COVID-19) korkusu ve kadercilik algısına etkisi ve COVID-19 korkusu ile kadercilik algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi şeklinde belirlemişlerdir. Araştırmanın örneklemi, 384 yetişkin bireyden oluşmaktadır. Çalışmanın bulguları incelendiğinde, kadınların erkeklere göre, lisansüstü eğitilmiş bireylerin ise lisans eğitilmişlere göre, evlilerin bekarlara göre COVID-19 korku düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Çalışmada ayrıca 18-25 yaş aralığındaki bireylerin COVID-19 korku düzeyinin, diğer yaş aralığındakilerden daha düşük, eğitim düzeyi düşük olanların ve evlilerin kadercilik algı düzeylerinin daha yüksek, COVID-19 korku düzeyi ile kadercilik algısı arasındaki ilişkinin çok zayıf düzeyde ve pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı doğrusal bir ilişkinin olduğu gibi sonuçlara ulaşılmıştır. Özetle, COVID-19 korkusu ve kadercilik algısı bireylerin sosyo-demografik özelliklerinden etkilendiğini ve COVID-19 korkusu ile kadercilik algısı arasında pozitif bir ilişkinin bulunduğunu söylemek mümkündür.

Alkan ve Kurnaz (2022) çalışmalarında üniversite öğrencilerinin akademik umutsuzluk ve kadercilik eğilimlerini tespit ederek bu iki eğilim arasındaki ilişkiyi ortaya koymak ve bu ilişkinin belirlenmesinde demografik faktörlerin etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu kapsamda 446 üniversite öğrencisinden anket yolu ile veri toplanmış, öğrencilerin cinsiyetleri ile kadercilik eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu ayrıca kadın öğrencilerin erkek öğrencilere oranla kadercilik eğilimlerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Çalışmada ayrıca ilk 5 tercihin yerleşen öğrencilerle, yerleşmeyen öğrencilerin akademik umutsuzluk düzeylerinin anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir. Bu durum, araştırmacılar tarafından ilk 5 tercihin yerleşen öğrencilerin akademik umutsuzluk düzeylerinin daha düşük seviyede olması şeklinde yorumlanmış, öğrencilerin bilinçli tercihlerinin akademik umutsuzluklarını azaltacağını öngörülmüştür (Alkan & Kurnaz, 2022).

2. Yöntem

Bu çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri incelenen konuya ilişkin olarak katılımcıların görüşlerinin belirlendiği ilgi, davranış tutum gibi özelliklerin tespit edildiği genellikle

daha büyük hacimli örneklem üzerinde yapılan araştırmalar söz konusu olduğu durumlarda kullanılmaktadır. Tarama modelleri ne nerede ne zaman ve hangi sıklıkla gibi sorulara cevaplar üretmektedir (Demirel, 2018:107). İlişkisel tarama modelleri ise iki veya daha fazla sayıdaki değişkenler arasındaki birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2002:81). Değişkenler arasındaki ilişkiler korelasyon analizi, t-testi, varyans analizi ve çoklu regresyon analizi gibi istatistiksel teknikler yardımıyla belirlenmektedir. Ancak ilişkisel modelde bazen ilişkilerin yönü ve düzeyini belirlemek ile yetinirken (korelasyon), bazen de neden sonuç ilişkilerine dönük istatistiksel karşılaştırmalar (varyans analizi) yapılabilir (Şimşek, 2018: 92).

2.1. Örneklem Grubu

Çalışmaya katılan öğretmenlerin %53,9'u kadın, %46,1'i erkeklerden oluşmaktadır. Yaş dağılımına bakıldığında, öğretmenlerin %25,3'ü 21-30 yaş aralığında, %42,9'u 31-40 yaş aralığında, %17,5'i 41-50 yaş aralığında ve %14,3'ü 51 yaş ve üzeri bir yaş aralığındadır. Çalışmaya katılan öğretmenlerin %28,6'sı bekarken, %71,4'ü evlidir. Ayrıca öğretmenlerin %83,8'i aileleriyle aynı ilde yaşarken, %16,2'si ise farklı bir ilde yaşamaktadır. Öğretmenlerin %84,4'ü aileleriyle birlikte yaşarken, %15,6'sı yalnız yaşamaktadır. Bununla birlikte, araştırmaya katılan öğretmenlerin mesleki tecrübeleri hakkında genel bilgilere yer verilmiş, öğretmenlerin %24,7'si 0-5 yıl, %22,7'si 6-10, %13,6'ü 11-15 yıl, %16,9'u 16-20 yıl, %22,1'i de 21 ve üzeri yıl boyunca öğretmen olarak görev yapmışlardır.

Öğretmenlere ayrıca kurumlarında kaç yıldır çalıştıkları da sorulmuştur. Burada da bölümlendirirken baz alınan kriter, öğretmenlerin kurumlarda bulunması gereken azami süredir. Bir öğretmenin, atandığı kurumda herhangi bir özrü yoksa okulda kalması gereken süre 3 yıldır. 3 yıldan sonra isteğe bağlı olarak tayin isteyebilmektedir. Buna göre, öğretmenlerin %44,8'i buldukları kurumda 0 ile 3 yıl arasında %42,9'u 4-10 yıl arasında %12,3'ü ise 11 yıl ve üzerinde yıl aynı kurumda çalışmaktadır.

Araştırma için T.C. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 25.107.2022 tarihli ve 15-11 numaralı toplantısında görüşülmüş olup E.235701 karar sayısı ile izin alınmıştır.

2.2. Verilerin Toplanması

Hazırlanan anket formu Denizli'de görev yapan lise öğretmenlerine 29.07.2022 ile 06.08.2022 tarihleri arasında sosyal medya üzerinden gönderilmiştir. Araştırmada kullanılan anket formu üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde öğretmenlerin demografik özelliklerini belirlemeye yardımcı sorular bulunmaktadır. İkinci bölümde öğretmenlere Orhan (2017) tarafından geliştirilen Kadercilik Eğilimi Belirleme Ölçeğinde yer alan maddeler yöneltilmiştir. Ölçekte 4 boyut ve 15 madde bulunmaktadır. Ölçeğin alt boyutları kontrol yoksunluğu inancı, alinyazısı inancı, talihçi yaklaşım ve irrasyonel sebep-sonuç ilişkisidir. Ölçeğin tamamı için yapılan güvenilirlik testleri sonucunda Cronbach Alfa değeri 0,84 olarak bulunmuştur. Alt boyutların Cronbach Alpha katsayıları sırasıyla Kontrol Yoksunluğu İnancı boyutu için 0,84, Alinyazısı/Önceden Belirlenmişlik İnancı boyutu için 0,82, Talihçi Yaklaşım boyutu için 0,71, İrrasyonel Sebep Sonuç İlişkisi boyutu için 0,57 olarak belirlenmiştir (Orhan, 2017: 93).

Anket formunun son bölümünde ise Kahveci ve Sever (2016) tarafından geliştirilen Genç Bireylerde Bireycilik ve Kolektivizm Ölçeğine ait maddeler bulunmaktadır. Ölçeğin 8 alt boyutu ve 29 maddesi bulunmaktadır. 8 alt boyutun 5'i bireycilikle ilgiliyken, 3'ü kolektivizmle ilgilidir. Boyutlar sırasıyla bireycilik için, eleştiriye açıklık, özgürlükçülük, eşsizlik, bireysel fayda ve rekabet ve tüketimcilik iken, kolektivizm için, otorite ve geleneklere bağlılık, bulunduğu gruba bağlılık ve paylaşımcılıktır. Ölçeğin genel Cronbach Alfa katsayısı 0,77'dir. Alt boyutların Cronbach Alpha katsayıları sırasıyla Bireycilik/Tüketimcilik boyutu için 0,78, Bireycilik/Bireysel Fayda ve Rekabet boyutu için 0,76, Kolektivizm/Paylaşımcılık boyutu için 0,73, Kolektivizm/Gruba Bağlılık boyutu için 0,60 ve Kolektivizm/Otorite ve geleneğe bağlılık boyutu için ise 0,60 olarak hesaplanmıştır (Kahveci ve Sever, 2016: 84).

Mili Eğitim Bakanlığı tarafından 8 Eylül 2022 tarihinde yıllık olarak yayınlanan Millî Eğitim İstatistiklerinden Denizli'de 5313 lise öğretmenin görev yapmakta olduğu görülmektedir (Millî Eğitim

İstatistikleri, 2022: 138). Bu nedenle çalışmanın evrenini 5313 lise öğretmeni oluşturmaktadır. Örneklem sayısının belirlenmesinde, evreni oluşturan birey sayısının bilinmesi durumunda minimum sayıdaki örneklem büyüklüğünü veren aşağıdaki eşitlik kullanılmıştır (Yazıcıoğlu & Erdoğan, 2014: 86-87):

$$n = \frac{Nt^2pq}{d^2(N-1) + t^2pq}$$

Burada;

N: Evreni oluşturan bireylerin sayısı

n: Örneklem girecek birey sayısı

p: İncelenen olayın gerçekleşme olasılığı

q: İncelenen olayın gerçekleşmeme olasılığı

t: Belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosundan bulunan değer

d: Olayın oluş sıklığına göre kabul edilen örneklem hatasını göstermektedir.

N=5313, p değerinin 0,5 ve q değerlerinin 0,5; örneklem hatasını gösteren d değerinin 0,10 ve 0,05 anlamlılık düzeyine karşılık gelen t tablosunda yer alan 1,96 değerinin yukarıda verilen eşitliğe yerleştirilmesi sonucunda örneklem büyüklüğünün en az 95 olması gerektiği sonucuna varılmıştır. Gönderilen formlara 154 lise öğretmeni geri dönüş sağlamıştır. Bu nedenle analizlere 154 öğretmenden elde edilen veriler kullanılmıştır.

2.3. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Denizli'deki devlet okullarında görev yapmakta olan lise öğretmenlerinin kadercilik anlayışlarına etkisi olan faktörleri belirlemek, aynı zamanda kaderciliğin bireycilik ve kolektivizmle olan ilişkisini tespit etmektir. Çalışmanın alt amaçlarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

- Aileyle birlikte yaşama, kadercilik eğilimi üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?
- Farklı yaşa sahip olma, kadercilik eğilimi üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?
- Çalışma yılı, bireycilik tutum alt boyutları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?
- Çalışma yılı, kolektivist tutum alt boyutları üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmakta mıdır?

3. Analiz Sonuçlarına Ait Bulgular

Öğretmenlere uygulanan bireycilik-kolektivizm ölçeği ile kadercilik eğilimi arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Kadercilik Eğilimi ile Bireycilik ve Kolektivist Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Boyutlar	Kadercilik Eğilimi	Bireycilik Boyutu	Kolektivizm Boyutu
Kadercilik Eğilimi	1	0,297**	0,226**
Bireycilik Boyutu	0,297**	1	0,287**
Kolektivizm Boyutu	0,226**	0,287**	1

** 0,001 düzeyinde anlamlı

Tablo 1'e bakıldığında, kadercilik eğilimi ile bireycilik boyutu arasında orta düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir (r=0,297, p<0,001). Kadercilik eğilimi ile kolektivist boyutu arasında ise düşük ve pozitif düzeyde bir ilişki vardır (r=0,226, p<0,001). Ayrıca bireycilik ve kolektivist boyut arasında da orta ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır (r=0,287, p<0,001).

Bireyciliğin alt boyutlarının kadercilik eğilimi üzerindeki etkisini görmek için çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız değişkenler	β	T	p
Sabit	33,2571	5,40474	<,001
Eleştiriye açıklık	-0,7788	-2,05764	0,041
Özgürlükçülük	0,0753	0,20976	0,834
Eşsizlik	4,09e-4	0,00125	0,999
Fayda ve rekabet	0,8479	4,17120	<,001
Tüketimcilik	0,1626	0,72601	0,469

Bağımlı Değişken: Kadercilik Eğilimi
Düzeltilmiş R² : 0,178

Tablo 2’de yer alan regresyon tablosuna bakıldığında, bireycilik alt boyutlarının kadercilik eğilimi üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür ($p < 0,001$), Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin sonuçları incelendiğinde ise fayda ve rekabet alt boyutu ile eleştiriye açıklık alt boyutunun kadercilik eğilimi üzerine anlamlı bir etkisi olduğu, diğer alt boyutların etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişkendeki değişimin ne kadarlık bir kısmını açıkladığını ifade eden R² değeri (%17,8) olarak bulunmuştur. Modelde yer alan bağımsız değişkenler, bağımlı değişkenin sadece % 17,8’lik kısmını açıklayabilmektedir,

Kolektivizmin alt boyutlarının kadercilik eğilimi üzerindeki etkisini görmek için çoklu doğrusal regresyon uygulanmıştır, Bulgular Tablo 3’te verilmiştir,

Tablo 3. Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız değişkenler	β	t	p
Sabit	35,059	5,07	<0,001
Otoriteye bağlılık	0,706	2,67	0,008
Gruba bağlılık	0,618	1,93	0,055
Paylaşımçılık	-0,429	-1,17	0,244

Bağımlı Değişken: Kadercilik Eğilimi
Düzeltilmiş R² : 0,076

Tablo 3’teki regresyon tablosu incelendiğinde, kolektivizm alt boyutlarının kadercilik eğilimi üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür ($p = 0,002$). Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin sonuçlardan kadercilik eğilimine sadece otoriteye bağlılık alt boyutunun etkisinin anlamlı olduğu, diğer alt boyutlarının etkisinin anlamlı olmadığı ortaya çıkmıştır. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama oranı %7,6’dı. Bu oranın düşük olduğunu söylemek mümkündür.

Bu çalışmada ayrıca öğretmenlerin aileleriyle birlikte yaşama durumu ile kadercilik eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir, Sonuçlar Tablo 4’te verilmektedir.

Tablo 4. Aileyle Yaşama Durumu Kadercilik Eğilimine Etkisine İlişkin Bağımsız Örneklem t-Testi Sonuçları

Aileyle yaşama durumu	N	\bar{X}	ss	Sd	t	p
Berberer yaşıyorlar	129	2,73	0,609	152	-2,05	0,042*
Ayrı yaşıyorlar	25	3,00	0,548			

* $p < 0,05$

Tablo 4’teki ortalama değerlere bakıldığında ailelerinden ayrı yerde yaşayan öğretmenlerin kadercilik eğilim ortalaması, aileleriyle birlikte yaşayan öğretmenlerin kadercilik eğilim ortalamasından daha fazladır. Ortalamalar arasındaki fark, istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0,05$).

Çalışmada meslekte toplam yıl değişkeninin kadercilik eğilimi üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açıp açmadığını öğrenmek için ANOVA testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Toplam Çalışma Yılı'nın Kadercilik Eğilimine Etkisine İlişkin ANOVA Sonuçları

Meslekte toplam yıl	N	\bar{X}	ss	İstatistik
0-5 yıl	39	2,80	0,592	F=2,43 p=0,056
6-10 yıl	35	2,87	0,614	
11-15 yıl	21	2,94	0,468	
16-20 yıl	26	2,80	0,641	
21 ve üzeri	33	2,50	0,612	

Tablo 5'te yer alan ortalama değerlere bakıldığında mesleklerinde 15 yılı tamamlamış öğretmenlerin kadercilik eğiliminin daha fazla olduğu, 15 yıldan sonraki dönemlerde ise kadercilik eğiliminin düşüşe geçtiği görülmektedir. Ortalamalar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

Çalışmada öğretmenlerin mesleklerindeki toplam çalışma yılları ile bireycilik ve kolektivist tutumlar arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı incelenmiştir. Bulgular, Tablo 6 ve Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 6. Öğretmenlerin Bireycilik Alt Boyut Ortalama Değerleri

	Meslekte toplam yıl	N	\bar{X}	ss
Eleştiriye Açıklık	0-5 yıl	39	3,67	0,755
	6-10 yıl	35	3,44	1,006
	11-15 yıl	21	3,24	1,102
	16-20 yıl	26	3,58	0,796
	21 ve üzeri	33	3,50	0,984
Özgürlükçülük	0-5 yıl	39	4,44	0,558
	6-10 yıl	35	4,27	0,722
	11-15 yıl	21	4,49	0,704
	16-20 yıl	26	4,23	0,753
	21 ve üzeri	33	4,54	0,577
Eşsizlik	0-5 yıl	39	3,38	0,693
	6-10 yıl	35	3,29	0,904
	11-15 yıl	21	3,56	0,777
	16-20 yıl	26	3,32	0,689
	21 ve üzeri	33	2,99	0,685
Fayda ve Rekabet	0-5 yıl	39	2,53	0,524
	6-10 yıl	35	2,66	0,986
	11-15 yıl	21	2,65	0,820
	16-20 yıl	26	2,80	0,757
	21 ve üzeri	33	2,30	0,727
Tüketimcilik	0-5 yıl	39	2,37	0,696
	6-10 yıl	35	2,59	0,787
	11-15 yıl	21	2,14	0,741
	16-20 yıl	26	2,35	0,857
	21 ve üzeri	33	2,06	0,437

Tablo 6'daki ortalama değerlere bakıldığında en yüksek ortalama değer eleştiriye açıklık alt boyutunda mesleklerinde toplam çalışma yılı 0-5 yıl ($\bar{x}_{0-5} = 3,67$), özgürlükçülük alt boyutunda 21 ve üzeri yıl ($\bar{x}_{21+} = 4,54$) ve eşsizlik alt boyutunda en yüksek ortalama değer 11-15 yıl ($\bar{x}_{11-15} = 3,56$), fayda ve rekabet alt boyutunda en yüksek ortalama değer 16-20 yıl ($\bar{x}_{16-20} = 2,80$), tüketimcilik alt boyutunda en yüksek ortalama değer 6-10 yıl ($\bar{x}_{6-10} = 2,59$) olan öğretmenlere ait olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Toplam Çalışma Yılı ile Bireycilik Alt Boyutları Arasındaki Farklılığa İlişkin Sonuçlar

	F	sd1	sd2	p
Eleştiriye Açıklık	0,755	4	67,3	0,558
Özgürlükçülük	1,172	4	67,1	0,331
Eşsizlik	2,285	4	68,5	0,069
Bireysel Fayda ve Rekabet	1,796	4	66,0	0,140
Tüketimcilik	3,553	4	66,3	0,011

Tablo 7’de yer alan ANOVA değerlerinden, öğretmenlerin çalışma yılları ile bireycilik alt boyutları arasında (tüketimcilik alt boyutu dışında) anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($p>0,05$).

Tablo 8. Öğretmenlerin Kolektivist Alt Boyut Ortalama Değerleri

	Meslekte toplam yıl	N	\bar{X}	Ss
Otoriteye Bağlılık	0-5 yıl	39	3,17	0,714
	6-10 yıl	35	2,90	0,631
	11-15 yıl	21	3,11	0,584
	16-20 yıl	26	3,09	0,717
	21 ve üzeri	33	3,09	0,780
Gruba Bağlılık	0-5 yıl	39	2,58	0,837
	6-10 yıl	35	2,65	0,784
	11-15 yıl	21	3,08	0,802
	16-20 yıl	26	2,58	0,554
	21 ve üzeri	33	2,57	0,729
Paylaşıcılık	0-5 yıl	39	4,19	0,502
	6-10 yıl	35	4,11	0,530
	11-15 yıl	21	4,20	0,522
	16-20 yıl	26	3,89	0,375
	21 ve üzeri	33	4,15	0,428

Tablo 8’deki ortalama değerlere bakıldığında çalışma kapsamında yer alan öğretmenlerin kolektivist tutum alt boyut ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalama değer otoriteye bağlılık alt boyutunda mesleklerinde toplam çalışma yılı 0-5 yıl ($\bar{x}_{0-5} = 3,17$) ve gruba bağlılık alt boyutunda 11-15 yıl ($\bar{x}_{11-15} = 3,08$) ve paylaşıcılık alt boyutunda mesleklerinde toplam çalışma yılı 11-15 yıl ($\bar{x}_{11-15} = 4,20$) aralığında olan öğretmenlere ait olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Toplam Çalışma Yılı ile Kolektivist Alt Boyutları Arasındaki Farklılığa İlişkin Sonuçlar

	F	df1	df2	p
Otoriteye Bağlılık	0,839	4	69,5	0,505
Gruba Bağlılık	1,742	4	69,4	0,151
Paylaşıcılık	2,483	4	69,0	0,052

Tablo 9’daki ANOVA değerlerinden, öğretmenlerin çalışma yılları ile kolektivist tutumun tüm alt boyut ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır ($p>0,05$).

3. Sonuç ve Tartışma

Daha önceki yıllarda yapılan ve toplumları bireycilik ve kolektivizm açısından karşılaştıran çalışmalara ülkeler bazında bakıldığında birbirinden farklı sonuçlarla karşılaşıldığı görülmektedir. Hofstede (1980) ulusal kültürleri tanımlamak ve ulusal kültürlerin örgütsel ve bireysel davranış üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla dünya çapında bir araştırma gerçekleştirmiştir. IBM çalışanları üzerinde yaptığı araştırmada, Türk toplumunu bireycilik ve kolektivizm açısından karşılaştırılmış ve Türk toplumunun kolektivist bir özelliğe yakın olduğunu, kolektif özelliklerin daha baskın olduğu ülkeler grubunda yer aldığı sonucuna varmıştır. Bununla birlikte Hofstede, elde edilen sonuçların, Türkiye’de yaşayan herkesin kolektif özellikleri benimsediği anlamına gelmeyeceğini de ifade etmiştir (Hofstede,1980; Koşar, 2014; Sönmez, 2022). Aydın (2009) ve Tamer (2013) ise çalışmalarında Türkiye’de kolektivizm kadar bireycilik tutumların da artık ön planda olduğunu ve bundan sonraki çalışmalarda bireycilik kavramından daha çok bahsedileceğini vurgulamışlardır.

Green vd., (2005) çalışmalarında 20 ülkede öğrenim gören ve çoğunluğu sosyal bilimler veya psikoloji alanlarında lisans öğrencisi olan 2553 üniversite öğrencisine anket uygulamış, anketlerden elde edilen verilere kümeleme analizi ile gruplar ve ülkeler arasındaki ilişkileri gözlemlemek için uygunluk analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarından 20 ülkeden biri olan Türkiye’nin kendi kendine yetinen insanlardan oluşan bir ülke olarak konumlandırıldığı ortaya çıkmıştır. Dickson vd., (2003), çalışmalarında gelişmekte olan ülkelerin güçlü bir kültürel yapıya, sağlam aile bağlarına ve kadercilik anlayışına sahip olmaları nedeniyle ataerkil bir liderlik tarzına sahip olduklarını, bu durumun gelişmekte olan ülkelere

kolektivizmin yaygın bir yönetim tarzı haline gelmesinde önemli bir faktör olduğunu ifade etmişlerdir (Dickson vd., 2003).

Bu çalışmada, bireycilik ve kolektivist tutumların kadercilik eğilimiyle ilişkisi incelenmek istenmiş, bireycilik tutumun, kolektivist tutuma göre kadercilik eğilimiyle daha yüksek ve pozitif yönlü ilişkisi ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada elde edilen bulgular, Aydın (2009) ve Tamer (2013)'in çalışmalarını destekler niteliktedir. Çalışmada genel olarak bireycilik tutum puanlarının yüksek çıkmasının sebebinin, çalışmanın eğitilmiş kişilerle yapılması olarak düşünülmektedir. Yukarıda yer verilen çalışmalarda, Türkiye'nin daha kolektivist bir toplum olarak gözlemlenmesine rağmen bu çalışmada bireycilik tutumların daha yüksek çıkması, çalışma açısından önemli bir sonuçtur. Benzer çalışmaların eğitim durumu düşük olan kişilerde yapılması ve buradan elde edilen sonuçlarla karşılaştırılması, yeni bir çalışmanın konusu olacağı düşünülmektedir.

Kadercilik eğiliminin, kolektivist toplumlarda daha yaygın olduğu görüşünden yola çıkarak, ailesiyle ya da ailesinden ayrı olarak yaşayan bireylerde de kadercilik eğiliminin daha yüksek olacağı varsayılmış, analizler yapılmış, yapılan analizler sonucunda literatürün tam tersi olarak ailesinden farklı şehirde yaşayan öğretmenlerin daha fazla kadercilik eğilimleri gösterdiği sonucu elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, Blanco ve Diaz (2007) tarafından yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Ayrıca tek başına yaşayan bireylerin, kendilerini daha belirsiz ve güvensiz hissettikleri, karşılarına çıkan zorluklarda daha kadercilik yaklaşımları sergilediği sonucunu da çıkarmak mümkündür.

Bu çalışmada ayrıca cinsiyet değişkeni açısından ortalamalar arasında farklılık olup olmadığı da araştırılmış, kadın ve erkek öğretmenlerin kadercilik toplam puanları arasında herhangi bir farklılık bulunmamıştır. Kashima vd., (1995) tarafından yapılan çalışmada kadınların daha fazla kolektivist tutumlar sergilediği, Dion ve Dion (1993) tarafından yapılan çalışmada ise evli bireylerde kolektivist tutumlar sergileyenlerin evliliği sürdürme açısından hem daha çok baskı hissettikleri hem de evliliklerini sürdürmede daha başarılı oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlardan, toplam çalışma yılının, bireycilik ve kolektivist tutumlar üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı, mesleki deneyim süresinin artmasının bireycilik ya da kolektivist tutumlar üzerinde bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Çalışmada öğretmenlere, hayatlarından memnuniyet düzeylerini 0-10 arasında puanlamaları istenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde, öğretmenlerin hayattan memnuniyet düzeyleri arttıkça, kolektivist tutum ortalamaları da arttığı görülmektedir.

Çalışmanın örneğini Denizli'de öğretmenlik yapan 154 lise öğretmeni oluşturmaktadır. Daha çok öğretmenle ve daha çok meslek grubuyla yapılacak araştırmalar daha sağlıklı ve daha zengin sonuçlar sunacağı düşünülmektedir. Ayrıca eğitim düzeyinin daha fazla genişletilmesi ve coğrafi bölgelere göre çalışmaların yapılması da literatüre yeni bilgilerin sunulmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca bireycilik tutumlarına sahip kişilerde, kadercilik eğiliminin yönünün belirlenmesi için yapılacak nitel araştırmaların da önemli bilgiler sunacağı öngörülmektedir.

Kaynakça

- Aksu, D. F., Serçekuş, P., & Özkan, S. (2022). COVID-19 korkusu kadercilik algısı ile ilişkili midir?. *BANÜ Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-10.
- Alkan, A. D., & Kurnaz, S. (2022). Üniversite öğrencilerinin akademik umutsuzluk ve kadercilik eğilimi seviyelerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 45-54.
- Aycan, Z., Kanungo, R. N., Mendonca, M., Yu, K., Deller, J., Stahl, G., & Kurshid, A. (2000). Impact of culture on human resource management practices: A 10-country comparison. *Applied Psychology: An International Review*, 49(1), 192-221.
- Aydın, S. (2009). *Bireyci-toplumcu, idealist-relativist ve materyalist eğilimler ile hedonik alışveriş arasındaki ilişkiler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

- Blanco, A., & Diaz, D. (2007). The two fold face of fatalism: Collectivist fatalism and individualist fatalism. *Psicothema*, 19(4), 552-558.
- Dağ, İ. (1999). The relationships among paranormal beliefs, locus of control and psychopathology in a Turkish college sample. *Personality and individual differences*, 26(4), 723-737. doi: 10.1016/S0191-8869(98)00184-6.
- Dakhli, M. (2009). Investigating the effects of individualism-collectivism on trust and cooperation. *Psychology Journal*, 6(3), 90-99.
- Demirel, E. T. (2018). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Nicel, nitel ve karma tasarımlar için bir rehber. Şebnem Aslan (Ed.). *Araştırma Tasarımı* (s. 105-117). Eğitim Yayınevi.
- Dickson, M. W., Den Hartog, D. N., & Mitchelson, J. K. (2003). Research on leadership in a cross-cultural context: Making progress, and raising new questions. *Leadership Quarterly*, 14, 729-768.
- Dion, K., & Dion, K. (1993). Individualistic and collectivistic perspectives on gender and the cultural context of love and intimacy. *Journal of Social Issues*, 49(3), 53-69.
- Green, E. G. T., Deschamps, J.-C., & Páez, D. (2005). Variation of individualism and collectivism within and between 20 countries: A typological analysis. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36(3), 321-339.
- Gün, S. (2010). *Yoksulluk döngüsü bağlamında sokakta çalışan çocuklar*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hofstede, G. (1980). *Consequences of culture: International differences in work-related values*. Beverly Hills.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations*. Thousand Oaks, Sage Publishing.
- Hofstede, G., & McCrae, R. (2004). Culture and personality revisited: Linking traits and dimensions of culture. *Cross-Cultural Research*, 38, 52-88.
- Jackson, T. (2001). Cultural values and management ethics: A 10-nation study. *Human Relations*, 54(10), 1267-1302.
- Kahveci, H., & Sever, M. (2016). Genç bireylerde bireycilik ve kolektivizm ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 73-90.
- Kalaycı, Ş. (2014). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Asil Yayın Dağıtım.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayınevi.
- Kasapoğlu, A. (2008). Kur'an açısından fatalizm-inkârcıların bir tutumu olarak kadercilik. *Hikmet Yurdu*, 1(1), 87-107.
- Kashima, Y., Yamaguchi, S., Kim, U. C. S. G. M., & Yuki, M. (1995). Culture, gender, and self: A perspective from individualism-collectivism research. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(5), 925-937.
- Kaya, A., & Bozkur, B. (2017). Kadercilik eğilimi ile özyeterlik inancı ve savunma mekanizmaları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(1), 124-145.
- Kececi, M. (2017). The impact of collectivism on the relationship between leadership styles and organizational citizenship behavior. *Research Journal of Business and Management (RJBM)*, 4(4), 465-484.
- Koşar, S. (2014). Örgüt kültürü sınıflamaları. N. Güçlü (Ed.). *Okul kültürü* (s. 43-69). Pegem Akademi.
- Kuşat, A. (2000). Psikolojik bir olgu olarak kendini aldatma ve dini inançla ilişkisi. *Dini Araştırmalar*, 3(8), 97-116.

- Macit, M. (2014). *Boyun eğme-başa çıkma sarkacında kadercilik: Sosyal psikolojik bir yaklaşım*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2017). Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri. http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/11115355_YYRETMENLYK_MESLEYY_GENEL_YETERLYKLERY.pdf.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2022). *Millî eğitim istatistikleri örgün eğitim 2021/2022*. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.
- Mueller, S., & Thomas, A. (2001). Culture and entrepreneurial potential: A nine country study of locus control and innovativeness. *Journal of Business Venturing*, 10(6), 51-75.
- Noordin, F., & Jusoff, K. (2010). Individualism-collectivism and job satisfaction between Malaysia and Australia. *International Journal of Educational Management*, 24(2), 159-174.
- Norenzayan, A., & Lee, A. (2010). It was meant to happen: Explaining cultural variations in fate attribution. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(5), 702-720.
- Oishi, S., Diener, E., Lucas, R., & Suh, E. (1999). Cross-cultural variations in predictors of life satisfaction: Perspectives from needs and values. *Personality and social psychology bulletin*, 25(8), 980-990.
- Orhan, K. (2017). Girişimci kaderini yener mi: Girişimci eğilime kaderciliğin etkisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(5), 143-159.
- Parsons, T., & Shills, E. N. (1951). *Toward a general theory of social action*. Harvard University Press.
- Probst, T., & Lawler, J. (2006). Cultural values as moderators of employee reactions to job insecurity: The role of individualism and collectivism. *Applied Psychology*, 55(2), 234-254.
- Sobol-Kwapinska, M. (2013). Hedonism, fatalism and 'carpe diem': Profiles of attitudes towards the present time. *Time & Society*, 22(3), 371-390.
- Sönmez, E. (2022). Türkiye'de okullar arası işbirliği uygulamalarına ilişkin bir değerlendirme. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), 2911-2933.
- Şimşek, A. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ali Şimşek (Ed.), *Araştırma Modelleri* (s, 80-106), *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını*.
- Tamer, N. (2013). *Sürdürülebilir tüketim açısından giysi satın alma-elden çıkarma davranışında güdüsel satın alma ve materyalist eğilim ilişkisi üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Triandis, H. C. (1995). *Individualism and collectivism*. (1st ed.). Routledge.
- Triandis, H. C. (2000). Culture and conflict. *International Journal of Psychology*, 35(2), 145-152.
- Üngüren, E., Arslan, S., & Koç, T. (2017). The effect of fatalistic beliefs regarding occupational accidents on job satisfaction and organizational trust in hotel industry. *Advances in Hospitality and Tourism Research*, 5(1), 23-56.
- Voronov, M., & Singer, J. (2002). The myth of individualism-collectivism: A critical review. *The Journal of Social Psychology*, 142(4), 461-480.
- Yaşar, M. (2007). Depresyonun kadınlaşması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 251-281.
- Yazıcıoğlu, Y., & Erdoğan, S. (2014). *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. (4. Baskı). Detay Yayıncılık.

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazarlar beyan eder. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

Kurul adı: T.C. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Tarih: 25.07.2022

No: E.235701

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı: %60

2. yazar katkı oranı: %40